

útil fer memòria de la fresca vitalitat que ha tingut sempre *torcher* en francès: a quants no els recordaran frases de Montaigne o Molière o l'obsedent coprolòlia de Rabelais. En ll. d'oc Rayn. l'assenyala en el trobar de Garin d'Apchier, en un tractat en prosa llgd. del S. XIII, i en dóna un parell de passatges del *Jaufré*, als quals no costa d'afegir-ne d'altres: «ai catorz' ans aïssí estat, on ai esta lansa gardada, / e cascun jorn dos vés *torcada*», v. 1542 (de nou v. 1622).

Sobre l'etimologia, quasi segura, a base del ll. TÒRQUES, ja pot bastar el que n'he dit a dalt. La ò breu d'aquest, correspon amb la ò oberta del present *torca*, que ja hem constatat des d'antic. Certament la *ka* catalana, la *ke* del normand *torke*, i la *è* del fr. *torcher*, postulen una base *TORCA en lloc de la QU de *torques* i de la seva variant arcaica *torqua* (Varró); però el CA romànic està comprovat pel fr. ant. i mod. *torche* 'antorxa', pel cat. TROCA, i el derivat cast. *torcaz*, i és el que s'ajusta a la reducció de TORQUERE a TORCERE que és comú a tot el romànic.

La temptadora semblança amb el ll. TERGERE, sinònim del tipus romànic *TORCARE, pot fer dubtar de la derivació de TORQUES. Es podria suposar ll. vg. *TERGICARE alterat en *TORGICARE per contaminació de EXTORRERE 'assecar abrusant', o bé amb EXSUCTARE (cast. *enjuto*), que en alguna forma romànica presenta ũ, si bé en general és ü. I fins es podria fantasiar que hi hagués hagut alguna forma indoeuropea *TORKARE amb ð apofònica en lloc de la ĕ de TERGERE, i amb una *k* en lloc de *g*; per a la qual no mancarien alguna perspectiva d'explicació (cf. Pok., IEW, 1077.9, 19, 25, 28, 1073.21, 10312f., 1032.12). Però són punts de suport vaguíssims.

L'única raó que podria fer alguna impressió és el fet que el català i l'occità no tinguin el substantiu *torche*, bàsic del verb, com el té el francès. Però no són raons convincents per fer-nos apartar de l'etimologia tradicional: fóra un gros error imaginar-se els lèxics respectius, de les diverses llengües romàniques, a manera de compartiments estancs, des dels orígens. Pertot arreu veiem el cas d'un mot que s'ha extingit en un d'ells després d'haver-hi viscut fins al començ de la llengua literària, però deixant-ne derivats que hi han sobreviscut. El romànic no és més que llatí modern, el vocabulari del qual s'ha empobrit parcialment en alguns punts en certa extensió, en els altres en sentit diferent.

DERIV.: *Torcada*. *Torcador*. *Seda torca*, err. per *torca*, V. *tòrcer*.

CPT.: *Torcaboques* [1507]: «*torcaboques de taula*: mantile», Busa-N.; «*torcaboques* o tovallons: mantile», OPou (*TbPu.*, 187); V. documentació literària dels segles xv i xvi en el DAg. Compost que s'estén fins al N. d'Itàlia, en l'antic mot de Ferrara *turcabocho*, *truchabocho*, *trochabocho*, *struabocho* «tobagliolo»: en el qual Bertoni voldria, a tort, veure un verb *truca*/*struc* «schiacciare, stringere», relacionat amb fr. *truquer*, it. *truccare* (ARom. II, 82-83): car la identitat amb el mot català salta a la vista; amb TERGERE existí un cpt. semblant, en el genov. *terzebúca* > logud. *tersebúka*

«serviette»; MLWagner (ARom. xvi, 142). *Torcacoll* (1472, DAg.). *Torcans* val. *Torcamos*. *Torcapunyals*. *Torca-rasor* o *-raor* «*torcha-rahors* de li o d'esc-topa, tots squinsats» Bna., a. 1437 (BABL xi, 156), també alterat en *toca-rasons* per dissim.; o *tocagra(s)ons* (AlcM), etim. pop.; i, en fi, concret en *tocaró* [Lab. 1840].

Rossellonès de *trucalembut* 'de poc valor' (Grandó, *Miscellània Fabra*) < de *torca* l'embut: pròpiament, dit d'un drapot que no pot servir més que per torcar un embut (després de mesurar-hi vi). Marty hi suggereix una explicació més rebuscada, en el gloss. de les obres de Saisset (*Catal. d. R.*): suposant que «música de truca l'embut» «consistia a batre un embut». Més aviat que més primitiva deu ser una alteració d'aquesta la forma *tortalembut*, que el cerdà AntCayrol dóna a aquesta combinació, intervenint-hi alhora una etim. popular (o personalíssima?) que li fa aplicar-la a l'ànec com a epítet humorístic: «més enllà trobà un tiró; —On vas? —demanà el *tortalembut*» (JPCerdà, *Cont.*, 13): la gent d'allà hauria aplicat *embut* al coll de l'ànec (per on engoleix, jugant-hi amb l'adjectiu *tort*, per la forma doblegada que té el d'aquest aviram). Totes dues alteracions de la inicial *torca-* són degudes a haver-se antiquat aquest verb en ross.: d'on l'etim. pop. que ha incorporat l'una a la família de *truca*, i l'altra a la de *tort* (TÒRCER). Morawski (RFE xiv, 125) posa un cast. «*toque-y-emoque*», «*jeu de la argolla*», entre les seves «fórmules no antitètiques»; però caldria veure què és la cosa més originària (suposant que no hi hagi semblança casual).

Torçar, V. *tòrcer* *Torca-raor*, V. *torcar*

TÒRCER, del ll. vg. *TÖRCĒRE, ll. TÖRQĒRE, id. □ 1.ª doc.: Llull.

«Quant Fèlix viu --- la folla fembra --- saludà-la --- lo palefrè, qui era entrat en la aygua, se esquivà, e la folla fembra cacc en la aygua, la qual mullà tots sos vestiments ---; dementre que la folla fembra *torcia* e axugava sos vestiments, Fèlix demanà al clergeu aquella fembra hon anava ---», Llull (*Merav.*, Ag. I, § 7, 48.8f.). «Posà-li les mans dejús les faldes, ab gran alegria que totes staven de les coses plagents que Plaerdemavida deya; la Viuda girava la cara envers Tirant e *torcia*s les mans, scupia en terra, mostrant tenir gran fastig e dolor del que la Princesa feya», JoMartorell (Ag. III, 224.5).

Aquest és un mot que en cat. antic tenia un radi semàntic més ampli que en l'ús actual. Car si en els exs. anteriors avui diríem més aviat *retòrcer*; en altres casos presenta usos que avui usaríem més pròpiament per *girar*, o per aquest amb el matís de 'deformar' o 'dislocar': «no li plaÿa que d'aquí avant li trametés dinés més --- que tramès li havia, e axí que *torcés* la clau de la caixa», *Curiat*, 312; «aquí *torcé* la cara e trase defora / la lengua com fa'l bou qui's lepa ls mocs», «per veser de que fos mos ulls *torcí*», AFebrer (*Inf.* xvii, 74; *Par.* III, 21): text, per cert, on ja no estem certs que no sigui un incorrecte calc de